Փունջը ՇԱԲԱԹ օրերը կը հրատարակուի. — Տարեկան բաժանորդագինն է երկու եւ կէս արծաթ Մէճիտ կանխիկ վճարելի, թէ՛ մայրաքաղաքիս եւ իւր արուարձանաց եւ թէ՛ գաւառաց համար. — Վեց եւ երեք ամսոց համար ալ բաժանորդ կընդունուի. — Հասը 40 փարայ է, եւ կը գտնուի մասնաւորապէս Պահչէ-Գաբու օրավաճառ եւ գրավաճառ Մկրտիչ եւ Նշան աղայից խանութները:—Ծանուցմանց տողը 3 ղրշ. է մէկ անգամի համար. Աւելի աժան կ՚ըլլայ աւելի անգամներու համար.

ՀԱՍՑԷ

Ատ. Տնօրէն—Տէր Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Պալըգ—Բազար Նաֆիյէ խան վերի յարկ թիւ 16

ՓՈՒՆՋ

درعليه ده بالق بازارنده نافعه خاننده اوست قاتده
٦١ نومرولى اوطه ده {پونج} غزته سى صاحب امتيازى
حمبارسوم آلاجاجيان

ADRESSE
H. S. ALADJADJIAN
Directeur du Journal Armenien
POUNTCH
16 Nafié-Han Balouk-Pazar 16
CONSTANTINOPLE

Թիւ 2701 — ՇԱԲԱԹ — 1863 – 1866 – 1900 ՅՈՒԼԻՍ 29

Գիւղական օրինակելի բարերարութիւն մը

Սոյն տարւոյ Յունիս ամսոյ 15ին իմ հոգեզաւակ Աստուածատուր Աբրահամեանի գործակատարի միջոցաւ իմացայ՝ առաջնոյ վտանգաւոր հիւանդ լինելու մասին: Նոյն գիշերուայ երկաթուղիի գնացքով ճանապարհուեցայ դէպ ի Մեծ-Թոքմաք աւանը, ուրտեղ կը բնակուի իմ հոգեզաւակը: Հետեւեալ օրը, ժամը 8ին առաւօտեան, Գրիգոր որդւոյս հետ՝ որն ինձ կ՚ուղեկցէր՝ հասանք Մեծ Թոքմաք աւանը: Ես եւ Գրիգոր որդիս ջերմեռանդութեամբ ծառայելով հիւանդ որդւոյս՝ Աստուածատուր Աբրահամեանին՝ ի վերջոյ հիւանդի կազմուածքի առողջանալը տեսանք՝ մեր գալէն 12 օր յետոյ՝ շնորհիւ հիւանդի առողջակազմութեան եւ արժուն Բաքիթա բժշկի գործ դրած բժշկական ամէն միջոցների:

Հիւանդ որդւոյս մօտ՝ ի հիւանդատեսութիւն՝ եկած էին Մեծ Թոքմաքի գրեթէ բոլոր ականաւոր անձինք, ի թիւս որոց կար եւ Պ. Գրիգորիյ Մոյսեեվիչ Պերկեր համալսարանական անձը, որի մասին ես ինձ պարտք կը համարեմ խօսիլ, որովհետեւ այս յարգելի պարոնին կը պատկանի գիւղական օրինակելի բարերարութեան ձեռնարկութիւնը՝ օգնութեամբ իւր միւս երեք եղբայրների:

Յարգելի Պ. Գրիգորիյ Պերկերը իւր միջնակարգ ուսումը աւարտած է Թէոդոսիայի ճիմնազի մէջ, Փեթերպուրկի համալսարանի մէջ երկու տարի ուսանող է եղած. և երբ երրորդ լսարանը պիտի անցնի եղել՝ համալսարանի վարչութիւնը Պ. Գրիգորիյ Պերկերին անյայտ պատճառով՝ կը հեռացնէ համալսարանէ: Այն ժամանակ Պ. Պերկերը՝ իւր սրտի անհանդարտելի վրդովմունքը քիչ մեղմացնելու նպատակով՝ կը ճանապարհորդէ գրեթէ ամբողջ Արեւմտեան Եւրոպա, ուր բաւական ժամանակ մնալէ յետոյ՝ կը վերադառնայ Մեծ Թոքմաք՝ ուրտեղ եւ ցարդ կը բնակուի:

Պ. Գրիգորիյ Պերկերը լաւ ուսումնասիրած է Աւետարանը, եւ Քրիստոսի սովորեցրած բարոյագիտութեան հոգւով կաշխատէ ամենայն կերպ կենցաղավարել:

Սա իւր հանգուցեալ մօր եւ հօր յիշատակները յաւերժացնելու համար՝ խորհրդակցութեամբ եւ օժանդակութեամբ իւր երեք եղբայրների կը հիմնէ մի օրիորդաց ուսումնարան հրեայ աղքատ աղջիկների համար, եւ մի հիւանդանոց՝ ամէն ազգի եւ կրօնի պատկանող հիւանդների համար: Օրիորդաց ուսումնարանը նշանակուած է հանգուցեալ մօրը յիշատակին, իսկ հիւանդանոցը—հօրը:

Այս գովելի հիմնարկութիւնները տեսնելու համար, ես հետս առի Պ. Գրիգորիյ Մոյսեեվիչ Պերկերը եւ գնացինք այցելելու յիշեալ շինութիւններին:

Նախ մտանք օրիորդաց ուսումնարանը: Պ. Պերկերը ինձ հաղորդեց հետեւեալ տեղեկութիւնները ուսումնարանների մասին.

Ա. Ուսումնարանի շինութեան վրայ ծախսուած է 10000 րուպլի:

Բ. Աշակերտուհեաց թիւն է 120, որոնցմէ 70ը ձրիավարժ են, իսկ մնացեալները ըստ կարողութեան ուսման վարձ կը վճարեն:

Գ. Իւր կինը ձրի երգեցողութեան եւ նուագածութեան դասեր կը տայ:

Դ. Չորս եղբայր ուսումնարանը տարեկան 500 րուպլի եկամուտով ընդ միշտ ապահովցրած են, յուսալով եւս առաւել գումարով ապահովցընել, եթէ ապագայում իրենց նիւթական միջոցը ներէ այդ անելու:

Ե. Ուսումնարանը ունի երեք դասատուն, որոց ընթացաւարտները կարող են ընդունուիլ պետական օրիորդաց ճիմնազի երրորդ դասատունը:

Զ. Ուսումնարանի մէջ կ՚աւանդուին ռուսաց լեզու, որով կը դասախօսուին միւս բոլոր առարկաները, հին հրէից լեզու և գերմաներէնը: Ի թիւս յիշեալ և ուրիշ դասաւանդելի առարկաների պատկառելի տեղ ունի ձեւելու եւ կարելու արհեստը:

Է. Ուսումնարանը ունի երեք ուսուցչուհի, որոնցմէ մինը Պ. Գրիգորիյ Մովսեեվիչ Պերկերի կինն է եւ ձրիաբար կը ծառայէ: Մինը կը ստանայ ամսական 25 րուպլի ռոճիկ, բնակութեան սենեակ ուսումնարանի մէջ, վառելիք եւ ծառայ: Կրտսեր ուսուցչուհին կ՚ըստանայ ամսական ռոճիկ 30 րուպլի, բնակարան ուսումնարանի մէջ, վառելիք եւ ծառայ:

Ը. Ուսումնարանի բոլոր ծախքերը կը հոգացուին 500 րուպլի եկամուտէ, աշակերտուհեաց թոշակադրամներէ: Եթէ պատահի պակասորդ, եղբարք Պերկերք ամէն անգամ պատրաստուած են լրացնելու:

Թ. Ուսումնարանի գոյութիւնը սկսուած է 1898 թուականէ:

Ես եւ Պ. Գրիգորիյ Պերկերը մտանք նախ եւ առաջ ուսումնարանի գաւթի փոքրիկ պարտէզը, որոյ մէջ տնկուած ծառերը եւ ցանուած բոյսերը շօշափելի նիւթեր են աշակերտուհեաց համար, որոց գրքերի միջոցաւ միայն չոր ու ցամաք պատմութիւնները հաղորդել սակաւօգուտ դասաւանդութեան եղանակ է: Եւ Գրիգորիյ Պերկերը նոյն մանկավարժական օգտակար նպատակի համար՝ վերոյիշեալ տունկերը եւ բոյսերը տնկել եւ ցանել տուած էր:

Պարտէզէն մտանք ուսումնարան՝ 7—8 քարէ աստիճաններով պատշգամը բարձրանալէ յետոյ: Մեր դիմաց լայն, երկար և լուսամուտներով հարուստ քորիտոր մը կը տարածուէր, որոյ բարձրութիւնը կը լինէր մօտաւորապէս 4 մեթր: Քորիտորի ձախակողմեան առաջի դուռը բաց արինք եւ մտանք ներս. դա դասարան էր. Սորա 5 աճագին պատուհանները եւ օրինակելի գրասեղանները այցելուի ուշադրութիւնը բոլորովին իրենց վրայ կը դարձնեն: Ես այդ տեսակ մանկավարժական եւ առողջապահական կանոններին համեմատ շինուած գրասեղաններ, նստարաններ, գրատախտակներ, ուսուցչի ամբիոն տեսած եմ Զուիցերիոյ ժողովրդական ուսումնարանների մէջ: Շատ ափսոսացի՝ որ արժան չեղայ դասախօսութիւններին ներկայ լինել, որովհետեւ աշակերտուհիները ամառնային արձակուրդի պատճառով արդէն արձակուած էին:

Այսպէս հետզհետէ մենք մտանք միւս դասարանները, գրադարանը, երգեցիկ խմբի դասը, ուսուցչուհեաց սենեակները եւ ուսուցչական սենեակը, ուրտեղ դրուած էր պահարան՝ զանազան դեղերով:

Պ. Գրիգորիյ Պերկերը՝ իմ հետաքրքրութեանս գոհութիւն տալու համար՝ յայտնեց, որ պահարանի մէջ դասաւորուած դեղերը նշանակուած են յանկարծակի հիւանդացող աշակերտուհեաց համար: Որքա՜ն գովելի նախազգուշութիւն...: Որքա՜ն դիւրութիւն ուսումնարանական բժշկին՝ հիւանդութեանց դէպքերի ժամանակ:

Ուսումնարանը եւ ուսումնարանի բակը ամենամաքուր դրութեան մէջ էին.

Այս տեղէն ես եւ Պ. Գրիգորիյ Պերկերը գնացինք հիւանդանոցը: Ճանապարհին հարցրի ընկերիս թէ՝ ուսումնարանի շինութեան ճարտարապետը ո՞վ է եղած.

— Գիւղիս մէջ ճարտարապետ չկայ. քաղաքէն ալ բերել չի տուի, այլ ինքս իմ ճաշակով շինել տուի՝ ղեկավարելով տնաշէն վարպետներին,— պատասխանեց Պ. Պերկերը:

—Հապա հիւանդանոցի՞ շինութիւնը,—հարցրի:

—Նոյնպէս. նա դեռ պատրաստ չէ. բայց մինչեւ աշնան սկիզբը պատրաստ կը լինի:

Յետոյ մեր խօսակցութեան նիւթը եղաւ Քրիստոսի վարդապետութիւնը, որով Պ. Գրիգորիյ Մոյսեեվիչ Պերկերն ալ ներշնչուած եւ հիացած է:

Կէս ժամ ճանապարհ գնալէ վերջը՝ հասանք հիւանդանոցը:

Մտանք չվերջացած շինութեան մէջ: Պ. Պերկերը մի առ մի ինձ ցոյց տուեց հիւանդների սենեակները: Սոքա ամենքն ալ բաւականի ընդարձակ, բարձր եւ բազմալուսամուտ են: Նոյնպէս առողջապահական կանոնների համեմատ են շինուած եւ վարակիչ հիւանդների համար նշանակուած բաժանմունքները, որոց դրսի մուտքը բոլորովին առանձին եւ կղզիացրած է:

Ամբողջ շինութիւնը ունի 25 մեթր երկարութիւն, 8 մեթր լայնութիւն եւ 3½ մեթր բարձրութիւն:

Այս աղիւսաշէն հիւանդանոցի վրայ կ՚երեւի մի երկու տասնեակ հազար րուպլիներ ծախսուելու է: Եւս առաւել մեծ դրամագլուխ կը պահանջուի նորա ապահովութեան համար: Աստուած յարգելի Պերկեր չորս եղբայրների գործերին այնքան յաջողութիւն տայ, որ նոքա կարողանան կարճ ժամանակուայ մէջ վերոյիշեալ երկու շատ գովելի բարերարութիւնները — իրենց հիմնած ուսումնարանը եւ հիւանդանոցը ապահովացնել ընդմիշտ եւ բաւարար կերպով:

—Պ. Գրիգորի՛յ Մոյսեեվիչ Պերկեր, ես խորին կերպով համոզուած եմ, որ դուք ձեր բարոյական եւ մտաւորական բարձր կրթութեամբ ընդունակ էք ձեր զոհելու կարօտեալների օգտին: Ձեր միւս եղբայրները եսապաշտ լինելէ շատ հեռի են: Ընդհակառակն, նոքա ձեզ ամէն ընկերական գործառնութեանց ժամանակ հետեւող են: Այս հիման վրայ ես ինձ թոյլ կը տամ ձեզ եղբայրաբար առաջարկելու՝ որ դուք այժմ եւեթ բարեհաճիք ձեր բաժին անշարժ կալուածքէ մի պատկառելի կտոր նուիրել՝ ի մշտնջենաւոր ապահովութիւն այն ազգօգուտ հիմնարկութիւնների, որոցմով թէ՛ ձեր հանգուցեալ ծնողները եւ թէ՛ դուք՝ հանդերձ եղբայրներով յիշուելու էք սերունդէ սերունդ Թոքմաքի, նորա մօտակայ եւ հեռակայ գիւղերի և քաղաքների մէջ: Ձեր բարի եւ քաջ օրինակին դէթ մասամբ անշուշտ կը հետեւին ձեր միւս երեք եղբայրներն ալ...: Քրիստոսի բարոյագիտական վարդապետութեամբ դուք արդէն ներշնչուած էք: Մարմնացրէք նորան կատարեալ բարեգործութեամբ...: Նորա բարոյագիտութեան մեծութիւնը, կատարելութիւնը կը կայանայ առնելու, կատարելու մէջ եւ ապա ուրիշներին սովորեցընելու: Ես շատ կը ցանկամ տեսնել ձեզ կատարեալ եւ մեծ բարերար. թո՛ղ Աստուած ձեզ օգնէ այդ բանի մէջ....»

Ամբողջ հիւանդանոցը տեսնելէ վերջը՝ մենք վերադարձանք տուն:

* * *

Միւս օրը ես Թոքմաք գիւղի մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները ժողովեցի.

Մեծ Թոքմաք գիւղի մէջ կը բնակուին մօտաւորապէս 2000 տուն ռուս հողագործ եւ վաճառական ժողովուրդ, 600 տունի չափ ալ հրեայ, որոնք կը զբաղուին միայն վաճառականութեամբ եւ արհեստներով: Ռուսները ունին չորս մեծաշուք եկեղեցի, հինգ քահանայ, երկու եկեղեցական-ծխական ուսումնարան եւ տասը հատ պետական-գիւղական: Ունին երկու բժիշկ եւ մի հիւանդանոց:

Հրեաները ունին երկու ուսումնարան, որոնցմէ մինը Պերկեր եղբայրների շինել տուածն է, եւ մի հիւանդանոց՝ դարձեալ Պերկեր եղբայրների, որն դեռ կը շինուի: Հրեաները իրենց գեղեցկաշէն սինակոկայի մէջ ունին լաւ երգեցիկ խումբ, որի վրայ ժողովուրդը ունի տարեկան ծախս՝ մօտաւորապէս 2500 րուպլի:

Գիւղի մէջ կայ երեք քարաշէն ամբար, որոց մէջ գիւղացիք որոշեալ քանակութեամբ հացահատիկներ կը թափեն՝ իրենց ապահովութեան համար:

Գիւղացիք բաց ի հողագործութենէ կը պարապին եւ պարտիզպանութեամբ: Հրեաներն ալ՝ բաց ի վաճառականութենէ եւ արհեստներէ՝ կը պարապին եւ արուեստներով:

Իւրաքանչիւր ռուս հողագործ ունի 4 տեսեաթին (8 օրավար) հող: Եթէ հաշուենք՝ որ իւրաքանչիւր ռուս դերդաստանի մէջ կայ չորս արական սեռի պատկանող հոգի, այն ժամանակ իւրաքանչիւր հողագործ տուն պէտք է ունենայ 16 տեսեաթին (32 օրավար) վարելու հող:

Գիւղի մէջ կայ եւս մի ձիթարան, երեք շոգեաղացք, երկու երկաթաձուլ գործարաններ և մի քթանանկարարան:

Ձիթարանի, երկու շոգեաղացքի տէրերը հրեաներ են, իսկ մի շոգեաղացքի, երկու երկաթաձուլ գործարանների եւ քթանանկարարանի տէրերը գերմանացիք են:

Վերոյիշեալ գործարաններէ՝ երկաթաձուլ գործարանների վրայ մի քանի խօսք ասել ինձ պարտք կը համարեմ, որովհետեւ նոքա մեր հայերիս համար շատ կրթիչ ազդեցութիւն կարող են ունենալ:

Մեծ Թոքմաք գիւղի երկու երկաթաձուլ գործարանները կը պատկանին գերմանահպատակ Պ. Պ. Բլայներթին եւ Ֆուքսին:

Մօտաւորապէս սորամէ քան տարի առաջ Պ. Պ. Բլայներթը եւ Ֆուքսը Գերմանիայէն կը գան Մեծ Թոքմաք գիւղը իբրեւ սոսկ երկաթագործ արհեստաւորներ. և կը բանան մի ամենահամեստ արհեստանոց–դարբնանոց: Այս ժամանակ սոցա ձեռքը դրամական ոչ մի գումար չէ եղած և դորա համար նոքա գոհ կը լինին եղել երկաթեղէն իրերի նորոգութիւններով: Եւ որովհետեւ նոքա ձեռնտու գիներով կը նորոգեն եղել արօրներ, ցաքաններ, կացիններ, գութաններ, մուրճեր եւ ուրիշ գործիքներ, ուստի տեղական և շրջակայ գիւղերի բնակիչք շուտով նոցա վրայ ուշադրութիւն են դարձրել, եւ սկսել են բերել երկրագործական ամէն տեսակ մեքենաներ եւ գործիքներ նորոգելու:

Բլայներթը եւ Ֆուքսը ամենեւին սովորութիւն չունին որ եւ է մեկը

խափելու, որ եւ է պատուէրը խախտաչեն անելու, այլ իւրաքանչիւր նորոգութեան պատուէրը արդար ճշմարտութեամբ կատարելով հռչակ են հանած ամբողջ գերմանաբնակ մօտակայ հարուստ գիւղերի մէջ:

Այս նախնական հռչակէ յետոյ Բլյուներթը եւ Ֆուքսը կը սկսին հետզհետէ հարստանալ այնքան, որ նոքա կը ձեռնարկեն երկաթաձուլ գործարանի բացման, որոյ մէջ կը սկսին ինքնուրոյնաբար շինել երկրագործական ամենայն տեսակ հնձելու, ցանելու, հերկելու մեքենաներ եւ գործիքներ։ Գործարանը շուտափոյթ այնքան հռչակ կը հանէ, որ պատուիրողների թիւը այնքան կը մեծանայ, որ պատուէրների իւր ժամանակեայ գոհացումը տալը դժուարին կը լինի։ Ուստի Բլյուներթը եւ Ֆուքսը իրարմէ սիրով կը բաժանուին եւ իւրաքանչիւրը կը ձեռնարկէ ինքնուրոյնաբար իւր գործարանը ունենալու և հետզհետէ կատարելագործելու ու մեծացնելու։ Այժմայս օրինակելի, հասարակ կրթութեան տէր, հասարակ երկաթագործ գերմանացի արհեստաւորները ունին մի մի սեպհական երկաթաձուլ գործարան, որոցմէ իւրաքանչիւրը ունի 500 գործաւորից աւելի։ Նոցա պատրաստած երկրագործական զանազան տեսակ մեքենաները ահագին քանակութեամբ կը ղրկուին Սիպիրի կողմը, ուր մի քանի ժամանակէ ի վեր Ռուսաստանի զանազան կողմերէ՝ հողի պատճառաւ՝ հողագործ ժողովրդոց մեծ բազմութիւն կը գաղթէ։ Բլյուներթի եւ Ֆուքսի պատրաստած մեքենաների եւ գործիքների մէջ դժուա՛ր թէ մասնագէտ մեքենայապետը կամ գիւղատնտեսը կարողանայ որ եւ է պակասութիւն գտնել։

Ես ժամերով դիտել եմ այդ մեքենաները Փրիշիպ կոչուած երկաթուղիի կայարանի շտեմարանի մէջ։ Մեքենաների երկաթեղէն և փայտեղէն մասերի ամուր, վայելուչ եւ պատշաճ շինուածքները ինձ միայն հիացրին...։ Այո՛, ընթերցո՛ղ, արդար ճշմարտութեան վրայ հիմնուած տոկուն աշխատասիրութիւնը հիանալի տաղանդ, հանճար է: Նա հասարակ երեւացող արհեստաւորը շուտով կը դարձնէ տաղանդաւոր, հանճարաւոր մի մարդ...: Քսան տարի առաջ կոտրըտըուած բահեր, կացիններ եւ մեքենաներ նորոգող Բլյուներթը եւ Ֆուքսը այժմ ունին ահագին գործարաններ, որոց ինքնուրոյն շինուած երկրագործական մեքենաները եւ զանազան գործիքները տարածուած են գրեթէ ամբողջ հարաւային Սիպիրի եւ եւրոպական Ռուսաստանի զանազան նահանգների մէջ։ Բլյուներթը եւ Ֆուքսը տաղանդաւոր արհեստաւորներ չե՞ն...։

Արդար ճշմարտութեան վրայ հիմնուած տոկուն աշխատասիրութիւնը Բլյուներթը եւ Ֆուքսը՝ յընթացս քսան տարուայ՝ դարձրեց տաղանդաւոր...։ Եւ դու, սիրելի՛ հայ արհեստաւոր, շուտով կը դառնաս տաղանդաւոր, եթէ հետեւիս Բլյուներթին եւ Ֆուքսին...։ Արդար ճշմարտութեան վրայ հիմնուած տոկուն աշխատասիրութիւնը՝ ո՞ր այր կամ կին-մարդը տաղանդաւոր չի դարձներ...։

Բլյուներթի եւ Ֆուքսի գործարանների մէջ գործաւորները օրական 12 ժամ կ՚աշխատին. եւ՝ երկու շաբաթը անգամ, ձուլիչները կը ստանան ռոճիկ 100-80 րուպլի, փականագործները—60-30 րուպլի, տաղձագործները—60-25։

Գործաւորները կը պատկանին երեք ազգութեանց՝ ռուս, գերմանացի եւ հրեայ։

Մեծ Թոքմաքի գործարանների շատութեան պատճառով տեղական ռուս եւ հրեայ աղքատ դասակարգերը միշտ միջոց ունին իրենց ամենօրեայ ապրուստը կանոնաւոր կերպով հայթայթելու. դորա համար ես յընթացս 12 օրուայ ոչ մի մուրացկանի չպատահեցայ. մինչդեռ Մելիտոպոլի մէջ քանի՛ քանի՛ մուրացիկներ պէտք է ամէն օր գոհացնել, որ նոցա եւս միջոց տրուի ապրուելու։

Բայց ինչո՞ւ Թոքմաքը՝ իւր ոչ աղքատ երկրագործ, արհեստաւոր եւ վաճառական ժողովրդներով՝ շատ կեղտոտ եւ անհարթ փողոցներ ունի։ Ինչո՞ւ նորա ահագին շուկայ-հրապարակը դէթ քարած չէ, ուրտեղ ամէն ուրբաթ եւ կիւրակէ օրերը հազարաւոր կառքերով զանազան մթերքներ կը բերուին՝ իւր մէջէ եւ շրջակայ գիւղերէ, ու արժան գներով կը վաճառուին։

Մելիտոպոլի մէջ խոշոր հաւի մը ձագը 20-25 կոպէկէ պակաս այժմ չէ կարելի գնել, մինչդեռ Թոքմաքի մէջ՝ որքան կամենաս՝ կարելի է գնել նոյն տեսակ հաւի ձագերը 9-10 կոպէկով։

Մելիտոպոլի մէջ 10 հաւկիթը այժմ կարելի է գնել 10-12 կոպէկով, իսկ Թոքմաքի մէջ 7-8։

Թոքմաքի օդը շատ առողջարար կը լինէր, եթէ նորա փողոցները, շուկայ-հրապարակը եւ բնակչաց տների գաւիթները աւելի մաքուր պահուէին։ Դորա համար տեղական ոստիկանութեան պէտք է աւելի խստապահանջ լինել՝ ընդհանուր տեղական մաքրապահութեան մասին։ Թող նա նախեւառաջ սալայատակել տայ շուկայ-հրապարակը, որովհետեւ նա անտանելի նեղութիւններ կը պատճառէ ցեխի ժամանակ ամէն մի ձախողին եւ առողին։ Եթէ իմ տեսած ամառուայ ցեխը բաւական նեղութիւն կը պատճառէր շուկայականներին, հապա ինչքա՞ն լինելու է նոցա նեղութիւնը գարնանային եւ աշնանային անձրեւոտ օրերի ժամանակ։

Թոքմաքի երկրագործ ռուս ժողովրդի երկրագործական, պարտիզպանական եւ կենդանապահական հմտութիւնը՝ ազդեցութեամբ մօտակայ բազմաթիւ գերմանաբնակ գիւղերի՝ բաւարար է։

Ոչ պակաս ուրախալի երեւոյթ է եւ այն, որ նոյն ռուս ժողովուրդը մասամբ գերմանական բարերար ազդեցութեամբ, մասամբ ալ պետական օղեմենավաճառութեան շնորհիւ մոլի հարբեցողութենէ զգաստանալու վրայ է։

Որքա՜ն բախտաւոր կարող է լինել այն ժողովուրդը, որն միշտ առիթներ ունի հանդիպելու, մըտքերի փոխանակութիւն ունենալու մի այլ, բայց բարոյապէս, մտաւորապէս եւ մարմնապէս աւելի բարձր աստիճանի զարգացման տէր՝ ժողովրդի հետ...։ Այսպէս Ռուսաստանը՝ դրացի լինելով գերմանական աւելի բարձր զարգացման տէր ազգին, կարողացաւ սորա բարերար ազդեցութեամբ յընթացս կարճատեւ՝ 200 տարուայ՝ միջոցի անել բարոյական, մտաւորական և նիւթական այժմեայ ահագին յառաջդիմութիւնը...։

Թո՛ղ ամէն ազգ ցանկայ եւ աշխատէ ունենալ իրմէ շատ աւելի բարձր զարգացում ունեցող դրացի ուրիշ ազգեր, որպէս զի կարելի լինի Ռուսաստանի պէս յընթացս կարճ ժամանակի արագ-արագ զարգանալ բարոյապէս, մտաւորապէս եւ մարմնապէս։

Մեծ Թոքմաքի հողագործ ժողովրդի տների ձեւերը միջակ ճաշակի արդիւնք են. իսկ վաճառական դասակարգի բնակարանները եւ խանութները աղիւսաշէն գեղեցիկ շինութիւններ են։ Հազուագիւտ չեն եւ երկյարկանի տները։

Այս տեղ կան մեծաքանակ եւ խոշոր առուտրականներ, որոնք տարեկան [illegible] ու կէս միլիոնի շրջան կանեն։

Սոցա մէջ նշանաւորներն են՝ Պլօխ, Փէխեր, Պօնտարինքօ եւ ուրիշներ։

Միջաքանակ առուտրական շրջան անողների թիւը փոքր չէ. սոցա մէջն ալ աչքի զարնուելու վրայ են երկու հայեր՝ մինը Գէորգ Մուրզայեան, միւսը Աստուածատուր Աբրահամեան։

—Որովհետեւ՝ Յունիսի 27ին Գրիգոր որդւոյս հետ Մելիտոպոլ վերադառնալու էի, ուստի 26ին, երեկոյեան ժամը 7ին, Աստուածատուր՝ հիւանդութենէ նոր ապաքինած՝ զաւակիս հետ գնացի փոխադարձաբար այցելելու Գ. Գրիգորիյ Մոյսեեվիչ Պերկերին։ Գ. Գրիգորիյ Պերկերը մեզ նախ ընդունեց իւր տան սրահի մէջ. յետոյ հրաւիրեց գնալ տան գաւիթի պարտէզը, ուրտեղ դրուած էին սեղան մը եւ մի քանի աթոռներ։ Սրահէն դեռ դուրս չելնած՝ Գ. Պերկերը բռնեց ձեռքէս եւ քաշքշելով տարաւ մի սենեակ եւ ցոյց տուեց պատի վրայ ասելով՝ «Սա է իմ պաշտելին, Սորան ես կը հետեւիմ»։

Որքա՜ն ես ուրախացայ՝ տեսնելով պատի վրայ կախուած Քրիստոսի խաչելութեան պատկերը՝ մի կողմէ, եւ ի սրտէ բղխած նշանաւոր խօսքերը՝ արտասանած մի հրեայի բերնով՝ լսելով միւս կողմէ...։

Այս պատուական հրեան իւր քրիստոնէական մաքուր համոզմունքով եւ գործերով որքա՛ն թէեւ մկրտուած, շատ անգամ խոստովանուած, հաղորդուած, պահք պահած, վանքեր ուխտի գնացած, մատաղներ արած, շատ մոմեր վառած Սրբոց պատկերների առաջ՝ քրիստոնեաներէ բա՛րձր է...։

Ով որ սովոր է աւելի բարի մտքերով եւ գործերով զբաղուելու, նա է ինձ համար աւելի մեծ ու ճշմարիտ աշակերտ Քրիստոսի, նա է եւ աւելի մեծ ու ճշմարիտ մարդ։ Այսպիսիները ոչինչ չեն աներ սնոտիապաշտութենէ, աւելորդապաշտութենէ զրկուած, այլ կը ղեկավարուին բարոյագիտութեամբ եւ միւս գիտութիւններով:

Ընկերի բարօրութեան համար մտածողը, գործողը եւ ինքնիրեն նորա համար զոհողն է իսկական քրիստոնեան. եթէ այսպիսին թէ՛ մկրտուած է, թէ՛ միշտ խոստովանող, հաղորդւող, մոմ վառող, պահք պահող, Երուսաղէմ եւ Ս. Կարապետ գնացող է, եւս առաւել լաւ կը լինի, եթէ այս ամէնը կը կատարուի գիտակցաբար իւր վարքը ու բարքը ուղղելու նպատակով... վերածնուելու համար։

Գ. Գրիգորիյ Մոյսեեվիչը մարդկային իւր բարձր բարոյագիտական, քրիստոնէական եւ գաղափարներով եւ կենցաղավարութեամբ արժանի է Քրիստոսի հետեւող, աշակերտ եւ քրիստոնեայ կոչուելու, թէեւ նա ոչ մկրտուած է, ոչ դրօշմուած, ոչ հաղորդուած եւ ոչ ալ Սրբոց պատկերների դիմաց մոմ վառած, ու պահք պահելով՝ ուխտատեղիներ գնացած։

Գ. Պերկերի պարտիզի մէջ ընթրիք անելէ վերջ՝ վերադարձանք տուն։

* * *

Չեմ կարող չյիշել սյստեղ և այն խօսակցութիւնը, որ ես ունեցած էի Գ. Բաքիթա բժշկի հետ, որն Աստուածատուր որդւոյս բժիշկն էր, մի երկու օր սորամէ առաջ։

Այսպէս յարգելի Բաքիթա բժիշկը ըստ իւր պարտաւորութեան անցեալ օր՝ կարծեմ Յունիսի 24ին երեկոյեան ժամը 9ին եկած էր իւր հիւանդը տեսնելու։

Այդ օր բժիշկը սովորականէ աւելի տխուր էր, մինչդեռ հիւանդորդիս բոլորովին առողջանալու վրայ էր։ Ես ալ նոր պատրաստուել էի բժշկին հարցնելու՝ նորա տխրութեան մասին, յարգելի Գ. Բաքիթան իւր պարզամիտ բնաւորութեամբ յառաջեց ինձ եւ սկսեց պատմել հետեւեալը.

—Իմ ուշանալուն խնդրեմ դուք ներող եղէք, որովհետեւ քիչ առաջ հայրս հեռու տեղէ անակնկալ կերպով եկաւ։ Թէեւ նա իւր գալովը ինձ եւ իմ կինը շատ ուրախացրեց, սակայն միւս կողմէ՝ մեզ հաղորդելով շատ ցաւալի լուր՝ խորասուզուելու խոր տխրութեան մէջ առիթ տուեց, եւ մեր հոգեկան ու մարմնական խաղաղ կենցաղավարութիւնը անորոշ ժամանակով ալէկոծեց։

Սորամէ չորս-հինգ տարի առաջ, շարունակեց Գ. Բաքիթան, ես մի շատ ընդունակ, տաղանդաւոր ընկերիս հետ Քիեվ քաղաքի համալսարանի մէջ բժշկական մասնագիտութեան դասընթացը աւարտեցինք։ Բայց նորա ու իմ մէջ ո՛րքան մեծ տարբերութիւն կար...։ Նա... կատարեալ տաղանդ էր...։ Եւ ինչո՞ւ անձնասպան եղել է...։ Ինչո՞ւ նա ինքզինքը տարաժամակով սպանել է...։ Ափսո՛ս...։ Ափսո՛ս հազար անգամ...։ Հասարակութիւնը իւր լաւ անդամներէ մէկէ զրկուել է...։

—Անձնասպանութեան պատճառը ի՞նչ է, սարսափած հարցրի։

—Այդ անգին 30 տարեկան մարդոյ մահուան պատճառը հասարակութիւնն է, պատասխանեց բժիշկը։

—Ի՞նչպէս...։

—Իմ տաղանդաւոր բժիշկ ընկերս ինքնասպանութենէ մի քանի օր առաջ ասել է. «Չորս-հինգ տարի է, որ ինքնուրոյն կեանք կը վարեմ. այս երկար ժամանակամիջոցը ինձ շատ առիթներ տուեց ծանօթանալու հասարակութեան երկու սեռի անձն խաւերի, դասակարգերի, ազգութեան եւ կրօնի պատկանող անդամների հետ։ Բայց որքա՜ն ցաւ եղաւ ինձ, երբ հաստատապէս համոզուեցայ որ յիշեալ ծանօթներիս մէջ չգտայ եւ ոչ մի հատ ճշմարիտ բարոյական մարդ...։ Ամենի սրտերի մէջ կը թագաւորէ դիմակաւորութիւն, կեղծիք, եղծիք, խարդախութիւն, խաբեբայութիւն, գողութիւն, պոռնկութիւն, գոռոզութիւն, մարդատեցութիւն, որովայնամոլութիւն, կրօնամոլութիւն, սնոտիապաշտութիւն եւ ընկերի վրայ իշխելու սէրը ու նորան կողոպտելու ձգտումը՝ հարստանալու նպատակով ամենքին դարձել է մի մի գազան... մի մի արիւնարբու բռնակալ։ Այսպիսի հասարակութեան մէջ, այսպիսի հրէշների հետ ապրողը հրէշ չի՞ դառնար։ Լաւ է կեանքիս վերջ դնել եւ իբրեւ մարդ մեռնիլ, քան թէ ապրիլ հրէշների մէջ եւ վերջ ի վերջոյ հրէշ դառնալով՝ արիւնաքամ անել շատ շատերը եւ անգթաբար մեռցնել նոցա հետզհետէ։» Այս տխուր, բայց ճշմարիտ աշխարհահայեցողութեան ազդեցութեան տակ իմ անգին ընկերը իւր անգին կեանքին տարաժամակի մի հարուածով վերջ դրել է, — ասաց Գ. Բաքիթա բժիշկը։

—Խնդրեմ ինձ ասացէք ձեր ընկերի անունը, հօր անունը եւ մականունը, որովհետեւ ես մտադիր եմ նորա մասին մի երկու տող բան գրել եւ հաղորդել մամուլին։

—Ես ձեզ սիրով կասեմ նորա անունն ալ, հօր անունն ալ, մականունն ալ. միայն կը խնդրեմ ձեզմէ մամուլին հաղորդել այդ անունների գլխատառերը։

—Ինչպէս կը կամենաք, այնպէս ալ կանեմ, — պատասխանեցի։ Գ. Բաքիթա բժիշկը իւր սիրելի ընկերի անունը, հօրանունը եւ մականունը ասաց, ես ալ մի կտոր թըղթի վրայ նշանակեցի այդ ամէնը։ Գլխատառերը սոքա են՝ Ի...Դ..., Լ...։

Ցիւրիխոյ (Զուիցերիա) բազմարուեստեան ճեմարանի երկրորդ լսարանի ուսանող եղած ժամանակ մի անգամ գնացել էի ներկայ լինելու Մայեր ուսուցչապետի անելու անդամահատութեան։ Այս ուսուցչապետը շատ սրախօս անձ էր։ Անդամահատութեան ժամանակ յանկարծ ասաց նա՝ «Մարդիկ կասեն թէ՝ մենք անմահ հոգի ունինք. մինչդեռ ես 35 տարի է որ կենդանի եւ մեռած մարդկային մարմինների վրայ զանազան տեսակ անդամահատութիւններ կանեմ, և այդ մարդկային հոգւոյն ոչ մի տեղ չի պատահեցայ։»

Խօհան Շէրր հռչակուած պատմաբան ուսուցչապետի դասախօսութիւնները Ցիւրիխոյ բազմարուեստեան ճեմարանի մէջ երեք տարի լսած եմ։ Սա՝ իւր նշանաւոր դասախօսութիւնների ժամանակ՝ լողների ահագին բազմութեան դիմաց երբեմն՝ անխնայ կերպով կը ծաղրէր ընդհանուր հոգեւորական դասը եւ նորա հնարած աւելորդապաշտութիւնները ու սնոտիապաշտութիւնները։

Մի բժիշկ ինձ կասէր. «Ես երկրային մեր կարճատեւ կեանքէ զատ ուրիշ կեանք ընդունել չեմ կարող, որովհետեւ ինձ համար ձեր խորհուրդ հանդերձեալ կեանքը խաւար անհասկանալի է։ Կ՚ընդունեմ՝ որ կայ մի Զօրութիւն, որով ամէն ինչ ստեղծուած է, կը ստեղծուի, կը կերպարանափոխուի եւ կը քանդուի—կը մեռնի։ Այդ Զօրութիւնը մարդկանց համար իսպառ անհասկանալի է. դորա համար նորա մասին զանազան ազգերի մէջ զանազան տեսակ գաղափարներ են կազմուած, որոնք հետզհետէ ալ սակաւ փոփոխութիւնների են ենթարկուած եւ ենթարկուելու են յաւիտեան։ Նմանապէս ես չեմ կարող ընդունել եւ այն՝ որ դուք կասէք թէ՝ ներկայ եւ ապագայ աղետի առաջը կ՚առնուի, եթէ մարդ ջերմ սրտով աղօթէ առ Ստեղծող Զօրութիւնը։ Դա անկարելի է, քանի որ ամէն աղէտ ու փորձանք յառաջ կը գայ բնական անփոփոխելի պատճառներէ։

Մի՝ գրքէ անգրագէտ ծանօթ ալ մի օր, երբ հիւր էինք ուրիշ տան մէջ, այսպէս կը խօսէր իւր շրջապատողների հետ.

—Ուտենք, խմենք եւ ուրախ կեանք անցընենք այս աշխարհի մէջ. որովհետեւ մեռնելէ վերջ ոչինչ չկայ...։ Ինչպէս կենդանիները եւ արօտները մեռնելէ վերջ ոչինչ չունին սպասելու, այնպէս ալ մենք ենք։

Այսպէս խօսելով անգրագէտ մարդը իւր շրջապատողների հետ մօտեցաւ սեղանին եւ սկսեց մեծ ախորժակով նախ խմել օղի եւ ապա՝ ուտելով՝ հրաւիրել միւս հիւրերը՝ սեղանին մօտենալու եւ իրեն հետեւելու։

Այս մի քանի երեւոյթներէ վերջը դժուար չէ հասկանալ, որ այժմ անթիւ բարձրագոյն կրթութեամբ անձինք, թերուսներ եւ

գրէթէ անգրագէտներ կան, որոնց գաւառնութիւնները բոլորովին նման են, ինչ որ կը գաւառնեն եւ կը սովորեցնեն քրիստոնէական եկեղեցիները։

Ինչքան կ'ուզէ թող մեծ լինի ժողովրդների և եկեղեցիների գաւառնութիւնների տարբերութիւնը, սակայն Նոքա Քրիստոսի սովորեցրած բարոյագիտութեան, վարդապետութեան էական մասով յաւիտեան միաբանեալ լինելու են... ճշմարիտ Աստուածպաշտութեան, ճշմարիտ ընկերսիրութեան եւ ճշմարիտ ուսումնասիրութեան դաւանութեան։

Երբ բարձրագոյն, միջնակարգ, տարրական, թերուս եւ քիչ գրագիտական կրթութեամբ երկու սեռի մարդիկ կամենան մի խանի անգամ մեծ ուշադրութեամբ կարդալ չորս Աւետարանիչների գրածները, նոքա անշուշտ կ'ըմբռնեն Քրիստոսի Աստուածային վարդապետութեան բուն էութիւնը։ Երբ մի մարդ կարողացաւ հաստատապէս ըմբռնել բարոյագիտութեան գլխաւոր մասերը, այնուհետեւ պէտք է նոքա համեմատ կենցաղավարել եւ ուրիշներին ալ նոյնը կենդանի օրինակով եւ կենդանի խօսքով սովորեցնել մեր երկրային բոլոր կեանքի ժամանակ։ Այսպէս վարուողը միայն կարժանանայ վերածնուելու, վերակենդանանալու և յարութիւն առնելու։

Այսպիսիները ոչ ինքնասպան կը լինին, ոչ ուրացող Հոգւոյ գոյութիւնը և անմահութիւնը, ոչ ծաղրող հոգեւորականները՝ նոցա միայն վիրաւորելու նպատակով, ոչ ինքզինքը անասուններին եւ բոյսերին կը հաւասարցնէ եւ ոչ ալ անտես կառնէ Աստուծոյ Սուրբ Կամքի ազատ գործունէութիւնը, Նորա Սուրբ Հոգւոյ ազատ ներշնչումը արժանաւոր անձանց մէջ և Միածին Որդւոյ Փրկարար բարոյագիտութիւնը, որով միայն մեր երկրային կեանքը կարող ենք դարձնել երջանիկ... մարդավայել եւ ազատուիլ այժմեայ գազանային կենցաղավարութենէ։

Ես համարձակ կարող եմ ձեզ, ո՛վ Ի... Դ... Լ...-ինքիններ, Խոհան Շէրրեր, Մայերներ, Դ...ներ եւ Ժ..., հաւատացնել՝ որ դուք բոլորդ հասարակութեան համար շատ աւելի օգտակար անձինք կը լինէիք, եթէ ձեր ամէն մի մտածութեան, խօսելու եւ գործելու ժամանակ ղեկավարուէիք Քրիստոսի վարդապետութեան բարոյագիտութեան էական մասով։

Դու, Պ. Ինքնասպա՛ն Լ... Ինքիյ, փոխանակ յուսահատեցնելու ձեզ շրջապատող հասարակական բարոյազուրկ կենցաղավարութեան եւ թանկագին կեանքիդ վերջ դնելու, ինչո՞ւ Քրիստոսի պէս յանձն չառիր համարձակապէս քարոզելու բարոյագիտութիւնը տունէ տուն, գիւղէ գիւղ քաղաքէ քաղաք անդադար շրջելով բոբիկ, գլխաբաց, ցնցոտիներով, քաղցած, ծարաւ եւ անտուն...։

Դու փոխանակ ժողովուրդը անբարոյականութեան ճահիճէ, խոր ցեխէ՝ ձեռքէն բռնած՝ քաշելու ու ազատելու, ինքդ քեզ կ'ըսպաննես արհամարհանօք մի հարուածով, իսկ ժողովուրդը կը թողնես հետզհետէ խորասուզուելու անբարոյականութեան անհո՞ւն ցեխի մէջ...։ Սոսկալի է քո կրկնակի յանցանքը, ո՛վ համալսարանական անխարիսխ գործիչ...։ Ժողովրդին ծառայելու կրալը սովորի՛ր Քրիստոսէ, ո՛վ համալսարանական։ Նորա գործունէութեան պսակը գողգոթան է... եւ ոչ ատրճանակ...,

Իսկ դուք, Պ. Պ. Շէրր եւ Մայեր ուսուցչապետներ, եթէ ուսումնասիրած լինէիք բարոյագիտութեան Ամենամեծ Ուսուցիչը, երբեք յանձն չէիք առնուր ծաղրածական դեր խօսելու 18—20 տարեկան ուսանողների հետ մարդկային հոգւոյ գոյութեան եւ կաթողիկ եկեղեցւոյ եւ նորա ընդհանուր հոգեւորականների վրայ։ Այդպիսով դուք մեծ առիթ կը տայիք երիտասարդութեան ծաղրելու եւ Քրիստոս... որովհետեւ ուսանողները կը կարծէին, որ այդ ծաղրածութեանց գլխաւոր պատճառը Քրիստոսն է...։

Դուք՝ Շէրրե՛ր եւ Մայերնե՛ր, միթէ չգիտէ՞ք, որ Քրիստոս Գողգոթա բարձրացաւ ճշմարիտ բարոյագիտութիւն խարոզելով՝ ընդդէմ արտօնեալ պաշտպանութեանց եւ աւելորդապաշտութեանց...։ Միթէ չգիտէ՞ք՝ որ Քրիստոս աւազակների հետ խաչուեցաւ և այն պատճառով որ Նա իւր ժամանակակից գիտնականների դիմակները պատռեց ժողովրդոց դիմաց՝ ասելով սոցա. «Ինչ որ սոքա ձեզ կասեն, լսեցէք եւ կատարեցէք. բայց ինչ որ կանեն, դուք մի անէք. որովհետեւ նոքա իրենց ասածները չեն աներ, չեն կատարեր»։ Միթէ չգիտէ՞ք, որ Քրիստոս մինչեւ խաչին վրայ իւր հոգին աւանդելը՝ նուիրաբար կը մերկացնէր ժամանակակիցների անբարոյականութեան հոտած, գարշելի ցեխը եւ ճահիճը...։

Ինչո՞ւ այս ամենը՝ հոգեւորականներս ծաղրելու ժամանակ՝ ուսանողներին չմեկնեցիք, որ նոքա հասկանային թէ՝ սոսկալի սնոտիապաշտութեանց, գիտութիւնները կաշկանդող աւելորդապաշտութեանց՝ եկեղեցիների և ժողովրդների մէջ՝ ներմուծողը հին ժամանակներէ ի վեր Քրիստոսի բարոյագիտութեան զուրկ հոգեւորականներն եւ աշխարհականներն են եղած։

Եւ երբ միանգամ հասկացուեցաւ յանցաւոր կողմը, պէտք չէ միայն ծաղրել ծաղրելու նպատակով եւ նոյնը սովորեցնել անելու եւ բազմաթիւ ուսանողներին, այլ հարկաւոր է ամեն ջանք գործ դնել, Գողգոթայ բարձրանալու եւ նեղութիւնը յանձն առնելու՝ մեղաւոր հոգեւորականները եւ աշխարհականները ուղղելու համար... Ա՛յս է Քրիստոսի բարոյագիտութեան գլխաւոր ուղղութիւնը։

Որքա՞ն սա մեծ է, եւ ձեր ուղղութիւնը... փո՞քր...։

Սրապիոն Խաչեան Սամուէլեան
ՄԵԼԻՏՈՊՈԼ (Ռուսիա)

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՓՈՒՆՋԻ

ՄԱԼԱԹԻԱ. 13 Յուլիս 1900։ — Ս. Լուսաւորչայ վանքը — Ազգային որբանոցի քննութիւնը։ = Ս. Լուսաւորչայ վանքը Պէկ-Տաղիի ստորին ու հովասուն շղթաներէն միոյն վրայ կառուցուած է։ Շրջակայքը գտնուող արտերը՝ որոնք գարնան առեն հաճոյալի կանաչութեամբ ծածկըւած էին, յուլիսի տաք արեւը բոլորն ալ դեղնութեան վերածած լինելուն՝ զոհ կը լինին մահադոյժ մանգաղին տակ։ Գարնան իբր յիշատակ կը մեան ծառերու կանաչ տերեւները, ուր քաղցրաշունչ սոխակը չոյելով կ'անցնի։ Վանքին արեւմտեան կողմը գտնուող ծառախիտ պարտէզը սքանչելի տեսարան մը կը պարզէ դիտողին աչաց։ Անդ ծիրանը դեղին-կարմիր կը ներկէ, սատ կանաչ նուշը կանաչ տերեւներու տակ կը պահուըտի. հասուն բալն ու կարմիր թութը գոյնզգոյն կը զարդարեն, առուակը խոխոջալով զառիվայրէն վար կը թափի եւ գլգլալով կը հոսի ու կ'ոռոգէ պարտէզը։ Այս ամենուն մէջ պակաս տեղ մը եթէ կար, այն ալ թռչնոց մեղեդային երգեցողութիւնն էր։ Աւա՜ղ որ փոխան սոխակի դեղգեղներուն, ճըպուռը իւր ճռճռոցով մարդոց ականջը կը խլացնէր։ — Դպրոցներու հարցաքննութեան եղանակին մէջ ենք։ Յուլիս 7ին յանակնկալս ազգային որբանոցի տեսուչ Արժ. Տ. Եղիշէ քահանայի ստորագրութեամբ որբերու հանդիսաւոր քննութեան համար տոմսեր կը ցըրուին։ Որբանոցը՝ ինչպէս կը յիշեն ազնիւ Փունջի ընթերցողները, 1899ի Ապրիլի մէջ փոխադրուեցաւ Ս. Լուսաւորչայ վանքին մէջ։ Քննութիւնն եւս անդ կատարելու որոշումը ըրած էին։ Այս միջոցով որբերը թէ՝ բարոյապէս եւ թէ՝ նիւթապէս մխիթարելու օգտաշատ առիթը ձեռք կը ձգէին։ Յաջորդ կիւրակէ հրաւիրեալները խռնուած էին Ս. Լուսաւորչայ անուան նուիրուած փոքրիկ մատուռին մէջ։ Տեսուչ Հայրը որ պատարագիչ ալ էր, կարճառօտ խրատ մը խօսեցաւ ու չուտ մը ժամերգութիւնն աւարտեց։ Տեղւոյս Նորեկ սակայն Տ. Խաչատուր վարդապետի անդ չըլլալը ժողովրդեան մեծ ուշադրութիւն պատճառեց։ Շատ չանցնիր ու ահա կը լսուի հայ համեստական Գերապայծառ Տ. Միքայէլ եպիսկոպոսի գալուստը։ Իսկոյն բազմութիւնը դիմաւորել փութացին ու որբերն ալ երգերով ինքն ու իրենները եկեղեցի առաջնորդեցին։ Ժամը 4 կը հնչէր, երբ քննութեան համար ամէն բան պատրաստ կը գտնուէր վանքի արեւմտեան կողմի պարտէզին մէջ. ստուերախիտ ծառերը կ'արգիլէին արեւու ճառագայթներուն թափանցելը բազմականներուն վրայ։ Որբանոցին սանունք շարուած սկսան «Ով որ Անեղի» փառաբանութիւնը երգել. յետոյ կրօնագիտութեան դասերու կանչուեցան։ Աշակերտները ճարպիկ ու պայթուցիկի նման կը պատասխանէին։ Հետզհետէ շարունակուեցան ուրիշ դասեր ալ, ամենքն ալ յաջողակ։ Քննութիւնը գեղագրութիւն ցոյց տալով վերջացաւ։ Ամէնէն հետաքրքրաշարժ տեղը անդ էր որ որբերէն միոյն ալ թեւը կոր լինելուն, ստիպուած էր ձախով գրել ու այն ալ միւսներէն առաւել նիշ առաջ։ Գերապայծառ Հայրը կասկածելով այս եղելութեան վրայ՝ փորձով տեսաւ ու հաստատեց։ Հանդէսը մէկ երկու երգերէ, ճառերէ ու գոցերէ կը բաղկանար։ Նախ առաջին կարգի աշակերտաց մին սկսաւ ճառ մը խօսիլ, որոյ մէջ կը պատմէր թէ աւելի չքեղ պիտի ըլլար իրենց հանդէսը, եթէ դժբաղդաբար իրենց եղբայրներէն մին յաւիտենականութեան չդիմէր։ Թուրքերէն գոց ոտանաւոր մը արտասանեց տեղւոյս Նախնի երեւելի ազգայիններէն Բէքէնէկեան Պ. Գրիգորի որդին Մանուէլ, որ զրկուած իր հօրմէն ու երեք հօրեղբայրներէն, ու հիմայ իբր որբ ընդունուած էր։ Երգեր ու երախտագիտական զգացումներ արտայայտելէ վերջ Տեսուչ Հայրը իւր առենախօսութեան մէջ բարեմաղթութիւններ ըրաւ թէ՝ Վեհ. Սուլթանի արեւշատութեան համար եւ թէ՝ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, որ այս որբանոցը հաստատելու բարերարութիւնը ըրած է։ Շնորհակալ եղաւ որբերը բարոյապէս մխիթարողներէն։ Ցաւ յայտնեց թէ հրաւիրեալք իւր յուսացած թուոյն չափ չէին (հազիւ թէ $^1/_4$ը)։ Առաջարկեց ժողովրդեան որ նիւթականապէս եւս ուրախացնեն որբերը։ Գոհացուցիչ նուէր մը Գերապայծառ Հօր կողմէն դըրուեցաւ տեսուչին ձեռք, որոյ համար շնորհակալութիւն յայտնեց որբերու կողմէն։ Լատինաց Առաջնորդ Հայր Սէլէսթէն ալ Յարութիւն էֆ. Ճըլճըլեանի միջոցով ղրկած էր իւր նուէրը։ Ատենախօս Հայրը ի բոլոր սրտէ գոհունակութիւն յայտնելով ըսաւ «Տեսէ՛ք, ահա եւրոպացի մը իւր բնավայրը թողած կուգայ բարեբարել մեր որբ զաւակներուն. արդէն երախտապարտ ենք իրեն որ ամէն առեն իւր նուէրներովը կ'ուրախացնէ մեր որբերը»։ Ներկայք յուզուելով որբերու շարժումներէն ու արտասանած խօսքերէն, դրամ՝ թափեցին նպաստից պնակին մէջ եւ 650 ղրշի չափ գոյացաւ։ Գերապայծառ Հայրը ազգ. առենախօսութիւն մը ընելով ըսաւ թէ այսուհետեւ եւս պարտք կը սեպէ իւր նպաստները մատուցանել։ Ծափերը շարունակուեցան ու իւրաքանչիւրին շաքար հրամցուելով վերջացաւ։ — Կը լսուի թէ՝ գալ չբարեհաճողներէն ոմանք կարգ մը առարկութիւններ ըրած են. եւ սակայն շնորհիւ բարեսիրտ կայսեր բարձր կառավարութեան այդ առարկութիւննին անտեղի էին։ Այս ընթացքով առանց խոչընդոտներ եղան որբերը աւելի եւս քաջալերելու։ Կը յուսանք որ ջանիւք պատուարժան հոգաբարձուներու եւ պատուելի ուսուցիչ Պ. Գրիգոր Արքաեանի, յաջորդ տարի աւելի յառաջադէմ պիտի գտնենք որբանոցի սաները։

Ց. Ա. ՊԷՆՆԷԽԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կրօնական ժողովս երեքշաբթի աւուր նստին մէջ օրհնեց հանգուցեալ Պ. Ջանչեանցի, եւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը նոյն օրը Նպաստից Յանձնաժողովին մէջ ծանօթութիւն տուաւ թէ՝ հանգուցեալն 1897է մինչեւ ցարդ 7500 ոսկիէ աւելի գումար մը Պատրիարքարանի տրամադրութեան տակ դրած, այդ գումարով կարօտելոց հացագին տրուած, եւ 12 որբանոց բացուելով՝ մինչեւ ցարդ խնամուած են։ Յանձնաժողովս ալ ցաւ յայտնեց բարեսէր Ջանչեանցի մահուան համար, եւ նիստը դադրեցուց ի յարգանս յիշատակին։

— Տրապիզոնի առաջնորդական տեղապահ Տ. Խոսրով վարդապետ՝ չորեքշաբթի մայրաքաղաք եկաւ՝ աչքերը դարմանելու համար։

— Պատրիարքարանէ առաջնորդական ընտրութեան հրահանգ ու ցանկ ղրկուեցան Շապին-Գարահիսար, Ամասիա եւ Զարանձագ. Շապին-Գարահիսարի համար ընտրելի նշանակուած են Տ. Սմբատ Սաատէթեան, Տ. Եղնիկ Գալփագճեան եւ Տ. Տաճատ Ոսկաննեան վարդապետք։ Ամասիոյ համար՝ Տ. Արիստակէս Վանքեան, Տ. Վահան Յակոբեան եւ Տ. Եզեկիէլ վարդապետք։ Զարանձագի համար Տ. Մակար, Տ. Կորիւն և Տ. Արիստակէս վարդապետք։

—Վանայ այցելու հովիւ Գեր. Տ. Ներսէս Սրբազան՝ Պատրիարքարանի հեռագրեր է դէպ ի մայրաքաղաքս ուղեւորած ըլլալը։

— Ենկիւրիի գաւառական ժողովը Պատրիարքարանէ դարձեալ խնդրեր է՝ առաջնորդական տեղապահ Պապաեան Տ. Եղնիկ վարդապետը հեռացունել, սակայն Խառն ժողովս որոշեր է՝ այդ խնդիրը քննել Պիլէճիկի Առաջնորդ Գեր. Տ. Մովսէս եպիսկոպոսի միջոցաւ։

— Ամեն. Ս. Պատրիարքը հինգշաբթի Պալաթու Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ մատոյց, Գարակէօմիւլկի Ս. Աստուածածնայ պատկերին յիշեալ եկեղեցին փոխադրութեան առթիւ։

—Յունաց Ս. Պատրիարքը քանի մ'օրէ ի վեր հիւանդացած ըլլալով՝ Ամեն. Տ. Մաղաքիա Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ պաշտօնեայ մը գնաց ի տես։

—Պարսից Վեհ. Շահը՝ Փարիզի Օրուեստահանդէսը այցելելու առեն երկար տեսակցեր է ազգային ծանօթ ակնավաճառներէն Եգնաեան էֆէնտիի հետ, եւ անոր կողմանէ ի սեւս դրուած գոհարեղէնները հետաքրքրութեամբ դիտեր է։

—Կրօնական ժողովոյ ատենապետ Գեր. Տ. Գրիգորիս Ս. Արքեպիսկոպոս Յովհաննէսեան՝ վաղը, Իւսկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ քահանայական կարգ պիտի տայ Էպէեան Երուանդ էֆէնտիի, ի խնդրոյ տեղւոյն թաղական Խորհրդոյ ու քահանայից, եւ որոշմամբ Կրօնական Ժողովոյ։ Էպէեան՝ իբրեւ քաջ երաժիշտ ու միանգամայն բարեպաշտ եւ ուսեալ՝ սիրելի եղած է բոլոր թաղեցւոց եւ ուրախութեամբ կը լսուի անոր քահանայանալը. Արդարեւ ըստ ամենայնի արժանի է այս կոչման ու կարգին։ Անտարակոյս եմք թէ՝ քահանայական դասուն պատիւ պիտի բերէ լուրջ եւ բարւոք պաշտօնավարութեամբ։ Ծանօթ է մեզ. կը շնորհաւորեմք այժմէն։

—Կայսերական քաղաքային բըժշկական վարժարանէն այս տարի դեղագործութեան վկայագիր ըստացած են՝ Փափազեան Վրթանէս, Նուպար Թադէոս, Գաբրիէլ Յակոբ, Ռուբէն Ղազար, Գրիգոր Յարութիւն եւ Տիրան Յակոբ էֆէնտիները։

Ազգային հանրածանօթ սեղանաւորներէն Յովհաննէս էֆէնտի Խասեան, Մկրտիչ էֆէնտիի երեց եղբայրն՝ որ ժամանակէ մը ի վեր դարմանի համար Եւրոպա կը գտնուէր, ամսոյս 26ին, չորեքշաբթի, ի Գաղղիա Պուլոնեը Սիւռ Մէռի մէջ կնքեր է մահկանացուն։ Մարմինը մայրաքաղաքս պիտի փոխադրուի եւ ամփոփուի Բերայի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ։ Հանգուցեալն էր որ իւր ազնուաշուք եղբօրն հետ վերաշինեց յիշեալ եկեղեցին, կանգնեց Բերայի Խասեան վարժարանի հոյակապ շէնքը, Գայսէրիի Ս. Կարապետ վանքին ժառանգաւորաց վարժարանը։ Հանգուցեալն՝ ազգային ժողովոց, Խորհրդոց ու Հոգաբարձութեանց մէջ գտնուած և խղճի ու սրտի մօք վարուած է առանց որ և է շահադիտութեան։ Հանգուցելոյն անունը՝ ազգային բարեսիրական հանգանակութեանց բարձրերը կը գտնուէր, և իւր օգնութեան դիմողներէն ոչ ոք չէր վերադառնար ընդունայն։ Ահա այսպիսի վեհ սիրտ ու ոգի կրող անձէ մը կը զրկուի Խասեան Գերդաստանը եւ ընդհանուր Ազգն։ Կը ցաւակցիմք իւր ազնիւ Պարագայից, անվիշտ երկարակեցութիւն ու մշտնջենաւոր բարեբաստութիւն մաղթելով։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նախկին մեծ եպարքոս, եւ հինգերորդ բանակին հրամանատար ՃԵՎԱՏ ՓԱՇԱ, որ հիւանդութեան պատճառաւ մայրաքաղաքս եկած էր, եւ բժշկաց կողմանէ մեծաւ խնամով կը դարմանուէր. — երէկ առաւօտ Նշա՛ն-Թաշըի ապարանքին մէջ մեռաւ 53 տարեկան, եւ յուղարկաւորութեան հանդէսն կատարուեցաւ արժանավայել շքով։ Հանգուցեալն վարչական ու զինուորական զանազան կարեւոր պաշտօններ վարած էր, հետզհետէ աստիճանէ աստիճան բարձրացած եւ Օսմանեան ու օտար առաջնակարգ պատուանշաններով մեծարուած էր։ Հիւանդութենէն առեն գրեթէ ամեն օր Օգոստ. Սուլթանին կողմանէ թիկնապահներ ու սենեկապետներ կերթային որպիսութիւնն հարցնելու համար. Քաջահմուտ էր ոչ միայն թուրքերէն ու արաբերէն լեզուաց, այլ եւ գաղղիերէնի—ունի քանի մը պատմական ու գիտական երկասիրութիւններ։

—Գերմանիոյ կայսրուհին՝ ի Կ. Պոլիս այցելութեանն առթին, ճանապարհին վրայ իրեն ծաղկեփունջ մը մատուցանող Սօֆի Զիկօմարա անուն օրիորդին՝ գոհարեղէն մը ընծայ ղրկեր է։

—Իզմիտի Պաղչէճիկ գիւղի մէջ՝ Վարդավառի տօնին առաջին օրը երեկոյին, քանի մը գինով ու անծանօթ մարդիկ Ճէլլնկեան Մարտիրոս անուն 27 տարեկան երիտասարդի մը վրայ յարձակեր սպաններ են։

— Անցեալ կիւրակէ գիշեր Գալաթիա նպարավաճառի մը խանութէն հրդեհ պատահելով՝ վրայի տունն ալ բոլորո-

վին եւ քովի տան վերի յարկը այրեցան, եւ բոցերուն ճարակ եղան վրայի տան մէջ երկու տղայք, —հնգամեա մանչ մը, եւ եռամեայ աղջիկ մը։

—Կայսերական հրամանաւ 40 ական ղիշ ամսաթոշակ պիտի տրուի՝ Կրետէէ գաղթող ու սանիքեցիկ զաւակ ունեցող այրի կանանց։

—Մէքքէի Էմիրը՝ 400, Հիճազի կուսակալը՝ 100, եւ ժողովուրդը 1500 լիրա նուիրեր են Հնդկաստանի սովեալց համար։

—Երկրորդ աստիճանի Մէճիտիյէ պատուանշան տրուեցաւ՝ Մշոյ կառավարիչ Իսմայիլ Հագգը փաշայի։

—Կայսերական հրաման ելած է՝ հրշէջ գունդերուն բոլոր պիտոյքը 6000 լիրա ծախուք հոգալու համար։

—Օգոստ. Սուլթանը՝ անցեալ ուրբաթ ռուս դեսպան Պ. Զինովիէֆն ընդունելու ատեն, եւրոպացւոց դէմ չինաց անքաղաքակիրթ ու տմարդի վարմանց համար ցաւ յայտներ է,—գրեր է Լոնտոնի Սթանտարտ լրագիրն։

—Ականակուռ Իֆթիխար պատուանշան տրուեցաւ՝ Ներքին գործոց նախարարութեան խորհրդական Վսեմ. Ահմէտ Րէֆիգ փաշայի։

—Օգոստ. Սուլթանն հրամայած է՝ 3-4000 լիրա ծախուք բոլորովին կանոնաւորել ու կատարելագործել Հընդկաստանի հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնը, եւ երկու թել հաստատել, որպէս զի մէկուն խանգարման ատեն միւսը գործածուի։

—Մոնիթէօր լրագիրը գրեր թէ՝ Կ. Պոլսոյ ոստիկանութիւնը բռնած է Գարեգին Յակոբ անուն զինավաճառ մը, որ Կ. Պոլսոյ Փարմագ-Գափու բռնած տեղը ձեւը փոխուած Մարթինի հրացան կը վաճառէ եղեր, եւ երկու հատ գտնուեր է խանութին մէջ։

—Առաջին անգամ ցանուած ափիոնէ՝ մինչեւ մէկ տարի տասանորդ չպիտի առնուի։

—Սելվասի մէջ՝ Ոսկան Տէլխապանեան անուն անձի մը կինը, 3 աղջիկ զաւակ միահամուռ ծներ, եւ ծնողն ու ծնեալք ողջ առողջ են եղեր։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

= Չինական լուրեր։—Չինաստանի կառավարութիւնը, որ Բէքինի դեսպանատուններէ ուտելիք կը ղրկէ եղեր, դադրեցուցեր է։—Թիէն-Ջինի կողմանց «ղողումները՝ միջազգային զօրաց ի Բէքին ընթացքը կը յապաղեցունէ եղեր։—Թիէն-Ջինի անգլիական հիւպատոսն հեռագրեր է Անգլիոյ արտաքին գործոց նախարարութեան թէ՝ միջազգային զօրքն Օգոստոսի 4ին սկսաւ քալել Բէքինի վրայ։—Չիֆուէ ի Վաշինկթըն հեռագրուեր է թէ՝ Բէյթսանկի մօտերը Օգոստոսի 5ին մեծ պատերազմ մը տեղի ունեցեր է չին ու միջազգային զօրաց (10000) մէջ, եւ վերջինները մեռեալ ու վիրաւոր ունեցեր են 1200 հոգի, մեծ մասն՝ ռուս ու ճապոն։—Բէքինի վրայ քալող միջազգային բանակը 21000 հոգիէ կը բաղկանայ, որոց 12000ը՝ ճապոն, 2500ը՝ անգլիացի, եւ մնացեալն՝ ռուս ու գերմանացի են։—Բէքինի շուրջը 50000 չինական կանոնաւոր զօրք եւ մաս մ'ալ անկանոն զօրք կը գտնուի, եւ անձրեւային եղանակին պատճառաւ բոլոր մայրաքաղաքը ողողուած է եղեր։—Փարիզէ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ՝ Չինաստանի կառավարութիւնը որոշեր է՝ Բէքինի դեսպանները Թիէն-Ջին ղրկել ընդհսկողութեամբ, եւ թէ՝ սոյդ չէ այն զրոյցը թէ Չինաց կառավարութիւնը իբրեւ պատանդ պիտի պահէ դեսպանները։—Ի Լոնտոն հեռագիր հասեր է թէ՝ Բէքինի վրայ քալող միջազգային զօրաց յառաջապահ մասն՝ եռ մղուեր է։—Չին-ռուս երկաթուղւոյ տնօրէն Հօի-Ջինկչէն՝ գլխատուեր է։—Եւրոպացւոց ոխերիմ հակառակորդ Լիուբինկէնկ իշխանը՝ չին զօրաց ընդհանուր հրամանատար անուանուեր է։—Մանչուրիի կառավարիչն հրամայեր է կոտորել քրիստոնեաները։—Կ'ըսուի թէ՝ Բէքինի վրայ քալող ռուս զօրքը միւս տէրութեանց զօրքերէն տարբեր ընթացքի մէջ կ'երեւի։—Անգլիոյ ծովային նախարարը խորհրդարանին մէջ ըսեր է թէ՝ չինական խնդրոյն համար 3 միլիոն լիրան բաւական է, որովհետեւ՝ Անգլիոյ աշխարհակալական ընթացքը՝ երկրակալութեան նպատակ չունի։—Բէքինի պելճիքեան հիւպատոսն Օգոստոսի 2 թուով ի Պրիւսէլ հեռագրեր է թէ՝ բաց ի անգլիական դեսպանատունէ, միւս բոլոր դեսպանատունք քայքայուած են. թէ՝ չինք Յուլիսի 17էն ի վեր դարձեալ յարձակիլ սկսած են ու պարէնն սպառած. եւ թէ՝ 128 եւրոպացիք սպանուած ու վիրաւորուած են, եւ դեսպանք կը յուսան ազատիլ առաջիկայ շաբթու։—Չինաստանի միջազգային զօրաց ընդհանուր հրամանատար անուանուեր է՝ գերմանացի կոմս Վալտէրսէ։—Լոնտոնէ կը հեռագրեն թէ՝ Բէքինի դեսպանք Օգոստոսի 3ին ի Թիէն-Ջին ուղեւորեր են ըստ հրամանագրի կայսեր չինաց։—Անգլիոյ թագուհին ըսեր է թէ՝ կը վախնայ որ Բէքինի դեսպանատանց մարդոց մեծ մասն սպանուած են, բայց կը յուսայ որ տէրութիւնք խստիւ պիտի պատժեն ոճրագործները։

=Անգլիոյ թագուհւոյն երկրորդ որդւոյն՝ Գօպուրկի դքսին յուղարկաւորութեան հանդէսն՝ անցեալ շաբաթ օր կատարուեր է ի ներկայութեան նիլոմ կայսեր եւ կալլէսի իշխանին։ Անգլիոյ արքունիքը ամիս մը սուգ պիտի պահէ։

= Սերպիոյ Աղեքսանդր թագաւորը՝ անցեալ կիւրակէ Պէլկրատի մայր եկեղեցւոյ մէջ պսակուեցաւ այրի տիկին Տրակա Մաշինի հետ, որոյ բնակավայրը գացած առած էր։ Շատ հանդիսաւոր եղեր է երթ ու դարձը։ Թագաւորը՝ զօրավարի համազգեստով ու պատուանշանով։ Առաւօտուն կանուխ թնդանօթի 21 հարուածներ որոտացեր են։ Բոլոր տուները դրօշակներով ու ծաղիկներով զարդարուեր են։ Ներկայ գտնուեր են նախարարք, բարձրաստիճան պաշտօնատարք ու դեսպանք։ Պալատան մէջ խնճոյք տրուեր է։ Ժողովուրդը՝ ի տես թագաւորին ու նորապսակ թագուհւոյն՝ բարեմաղթեր ու համակրանաց ցոյցեր ըրեր է։ Քաղաքապետութիւնը 40000 ֆրանքի նուէր մը մատուցեր, եւ 100000 ֆրանք ծախք ըրեր է քաղաքին զարդարանաց համար,

= Վիէննայի անգլիական դեսպանատան երկրորդ քարտուղար Սըր Հուկ Կրոմբը՝ ըէվոլվէրով սպաններ է ինքզինքը։

= Գերմանիոյ կայսեր ատենախօսութիւնք՝ այսուհետեւ լրագրաց միջոցաւ չպիտի հրատարակուին, առանց արտօնութեան արտաքին գործոց նախարարութեան։ Այս կարգադրութիւնն եղած է՝ վերջին քանի մը ատենախօսութեանց անճիշդ հրատարակութեան պատճառաւ։

= Սերպիոյ թագաւորն 20 հազար ֆրանք նուիրեր է Ս. Սավայի հաստատութեան, եւ զանազան աստիճանի պատուանշաններ՝ նախարարաց եւ այլոց։

= Ռումանիոյ կառավարութիւնը՝ սկսած է վերընդունիլ երկրէն գաղթող հրեաները, եւ մինչեւ իսկ նպաստ տալ վերադարձի անկարող հրէից։

= Իտալիոյ Մոնցա քաղաքի արքայական պալատը, որոյ մօտերը մեռաւ Ումպէրթօ թագաւորը, թոքախտաւորաց համար դարմանատուն պիտի ըլլայ։

= Հռոմայ քաղաքապետութիւնը 100 հազար ֆրանք որոշեր է՝ վախճանեալ թագաւորին անուամբ բարեգործական հաստատութիւն մը հիմնելու համար։

= Ռուսիոյ կայսրը՝ ականակուռ ապարանջաններ ու քայռեր նուիրեր է՝ Սերպիոյ նորապսակ Տրակա թագուհւոյն։

= Գերմանիոյ կառավարութիւնը որոշեր է՝ սակաւով ի Գերմանիա ներածեալ «դոնեադ»ներուն 100 քիլօյէն 160 մարք մաքս առնուլ այսուհետեւ, փոխանակ 100 մարքի։

= Ցունաստանի թագաւորին առաջարկութեամբ, Հայկէշաց կայսրը ընդուներ է որ Հայկէշաստանի մէջ բնակեալ հելլենք այսուհետեւ անգլիական հիւպատոսաց ու գործակատարաց պաշտպանութեան ներքեւ գտնուին։

= Եւրոպիոյ մէջ բամպակին գիները իջեր են։

= Իտալիոյ վախճանեալ Ումպէրթօ թագաւորին կտակագիրը գտնուեր է, որ միայն ընտանեկան ինչ ինչ կարգադրութիւններ կը պարունակէ եղեր։

= Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարար անուանեցաւ կոմս Լամստորֆ, որ փոխանորդաբար կը վարէր այդ պաշտօնը՝ կոմս Մուրավիէֆի մահուանէն ի վեր։

= Սերպիոյ մայրաքաղաք Պէլկրատի ու Բիւսկուեէվացի աղջկանց վարժարանք՝ այսուհետեւ Նորապսակ Տրակա թագուհւոյն անունը պիտի կրեն։

= Պելճիոյ շատ կողմերն անցեալ կիւրակէ բուռն փոթորիկ մը պատահելով՝ ծառեր կործաներ, կայծակներէ բազում տուներ այրեր եւ ուրիշ շատ վնաս եղեր է։ Գաղղիոյ Մօմանս գիւղաքաղաքի մէջ ու շրջակայքն ալ ուժգին փոթորիկ պատահեր, 4 զինուորք կայծակէ ծանրապէս վիրաւորուեր եւ քանի մը անասունք անշնչացեր են։

= Օտէսսայի հրէից թաղին մէջ անցեալ կիւրակէ երեկոյ խառնակութիւններ պատահեր, եւ հետեւեալ երկու օրերն ալ կրկնուեր են։ Երեքշաբթի երեկոյ յիշեալ թաղէ խումբ մը հրեայք հիւանդանոց փոխադրուեր են։ Բազմաթիւ հրէից վաճառատունք փասուեր են։ Այս պատճառաւ բանտարկուեր են շատ մարդիկ։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Հայկէշաստանի ու Արեւելեան Սուտանի սահմանները ոսկեհանքեր գտնուեր են։ Անգլիական ընկերութեան մը կողմանէ երկու հանքագէտ ղրկուեր են քննութեան համար։

—Իտալիոյ վախճանեալ Ումպէրթօ թագաւորը թէեւ սակաւակեր էր, բայց ծխախոտի գործածութեան մէջ կը չափազանցէր։ Անցեալները բոլորովին հրաժարած էր ծխախոտէ, նկատելով որ իւր ջղային հիւանդութեան եւ գիշերները անքուն մնալուն պատճառ կ'ըլլայ։

—Ցունաստանի ելմտից նախարարութիւնը վիճակագրած է թէ՝ Ցունաստան անցեալ տարի 152 միլիոն 83 հազար ֆրանքի ներածութիւն, եւ 94 միլիոն 665 հազար ֆրանքի արտածութիւն ունեցած է։

—Անգլիոյ զինուորական նախարարութեան պաշտօնական ցուցակէն կ'իմացուի թէ՝ Հարաւային Ափրիկէի մէջ պատերազմին սկիզբէն մինչեւ ցարդ 36559 անգլիացի զինուորք մեռած են, բաց ի հիւանդներէ ու վիրաւորներէ, որ կը դարմանուին հիւանդանոցաց մէջ։

—Անցեալ տարի Անգլիայէ ի Թուրքիա ներածեալ վաճառքներուն արժէքը՝ 3 միլիոն 250 հազար լիրա պակաս եղած է, նախորդ տարւոյ ներածութեան հետ բաղդատմամբ, որպէս տեղեկագրած է մայրաքաղաքիս անգլիական առեւտրական սենեակն։

—Չինաստանի պետական նշանաւոր մարդուն՝ Լի-Հունկ-Ջանկի կինն ալ նշանաւոր է արդուզարդի կողմանէ։ Թէպէտ 55-60 տարեկան է այս կինը, բայց տակաւին կը շարունակէ արդուզարդն, մանկամարդ ու գեղեցիկ երեւելու համար։ Օրը քանի մը անգամ զգեստ կը փոխէ։ Անգամ մը հագածը երկար ժամանակ չհագնիր։ Ամէն օր մէկ մէկ ձեռք նոր զգեստ շինել կուտայ։ 4000 ձեռք զգեստ ունի յատուկ սենեկաց մէջ, եւ 500 ձեռք՝ մետաքսեայ ծանրագին կերպասներէ։ Ամուսինը՝ որ արդ ի Բէքին ուղեւորեալ է, ծանրագրաց ըլլալուն պատճառաւ ամիսներով չկրնար յարդարել մազերն, իսկ կինը օրը քանի մը անգամ զանազան զիրքերով կը յարդարէ մազերը։

XXX Ջղային հիւանդութիւն։—Այս հիւանդութիւնը օր ըստ օրէ աւելնալու վրայ է։ Բժիշկք հետամուտ են այս հիւանդութեան մանրամասնութեանց, որուն երեւոյթները շատ բազմազան եւ խրթին են։ Բժիշկք կը պարտաւորին յաճախ այցելել ու խնամել դարմանել, ինչպէս կարտորան ժամատեննդի եւ թոքախտի ժամանակ։ Սոյն հիւանդութիւնը ընդհանրապէս տեղի կ'ունենայ պատանիներու եւ չափահասներու՝ բարոյական տագնապէ, մտային սաստիկ յոգնութենէ, հարուածներ կրելէ եւ երբեմն ալ առանց պատճառի։ Ենթակայն նախ չափազանց յուզումներ կ'ունենայ եւ սաստիկ ցաւ մը կը զգայ ծոծրակին կամ մէջքին վրայ. իրեն այնպէս կը թուի թէ գանկին վրայ երկաթեայ ծանրոց մը կայ. անընդհատ կ'աղաղակէ ջղային տագնապէ. աչքերը կը վախնան լուսոյ նայելէ, եւ ականջներն միշտ մժմժուքի մը ձայն կը զգան, արտաքոյ կարգի յոգնութիւն եւ թուլութիւն մը կը տիրէ վրան, եւ երբ ոյժը չափուի՝ զգալի կերպով նուազում մը կը տեսնուի. երբեմն խելացնորութիւն գալով՝ կը պարտաւորի իւր մօտ գտնուող առարկաներուն պինդ կերպով փարիլ իբր թէ գլուխը բարձր տեղէ մը վար կը նետեն. ստամոքսը կը սկսի անգործունէութեան մատնուիլ. կերակուրէն վերջ ծանրութիւն մը կը զգայ, որուն կը յաջորդէ դժուարամարսութիւն։ Ասոնցմէ զատ՝ կ'ունենայ նաեւ միզային գործարանաց խանգարում, սերմնային կորուստ, պէս պէս միզումք, եւ որ ամէնէն ցաւալին է սեւամաղձոտութիւն՝ որ խեղճ հիւանդը թշուառ կացութեան մը կը մատնէ. ուշը թէեւ զրկում մը չկրեր, բայց կամքը տակաւ առ տակաւ կը տկարանայ. կեանք մը չէ որ կը վարէ այլ կատարեալ չարչարանք մը։ Այս հիւանդութեան ժամանակամիջոցը երբեմն երկար կը տեւէ, եթէ իրեն վիճակին թողուի։ Թէեւ առայժմ վերջնական ազդու դեղ մը չկայ այս հիւանդութեան համար, սակայն պէտք չէ անփոյթ գտնուիլ հիւանդութեան դէմ, այլ մաքառիլ հիւանդին վիճակը անվթար պահելու համար։ Մօտերս դեղահատիկներ երեւան հանած են, որոնք եթէ համբերութեամբ գործածուին՝ լաւագոյն հետեւանք մը կրնան ունենալ։

Ե. ՌԱՌԱՆՆԱՆ

ԺԷԼԻՆՕԻ ՇԱՔԱՐԱՀԱՏԵՐ

(DRAGEES GELINEAU)

Ջղային հիւանդութիւններու ամեն տեսակը, գլխաւորաբար լուսնոտութիւնը (սարա) եւ տղոց յատուկ ջղաձգութիւնը (հէվալէ) արագ եւ հիմնապէս բուժելու ամէնէն ազդեցիկ դեղը Ժէլինօի շաքարահատն է (Բժշկական լրագիր Ֆրանսայի)։

Կիներու արգանդախեղդութիւնը (խաթէրի), դիւրագրգռութիւնը եւ քառասունէն յիսուն տարեկան հասակին մէջ սովորականի դադարումին հետեւանքով անոնց ենթարկուած հոգեկան հիւանդութիւնները կատարեալ յաջողութեամբ բուժելու ամէնէն ազդեցիկ դեղը Ժէլինօի շաքարահատն է (Տոքթ. Բօլ տը Ռէյնիօն)։

Ժէլինօի շաքարահատերը մանկանց բժիշկներու կողմէ, շատ մը ջղային ծանր հիւանդութեան ենթարկուողներու յանձնարարուած եւ հրաշալի արդիւնք ցոյց տուած են, ինչ որ առանց մեծ վտանգի ենթարկելու կարելի չէր ձեռք բերել լոկ պրոմիւրի գործածութեամբ։ Այս հիւանդութեանց մէջ գլխաւորաբար կրնանք յիշել լուսնոտութիւնը (սարա) Առողջապահական լրագիր Ֆրանսայի։

Կը ծախուի ամէն դեղարաններու եւ մթերանոցներու մէջ։

19—26

PILULES HOLLOWAY

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՕՈՒԷԻ

Լեարդի, ստամոքսի եւ աղիքներու ամէն տեսակ անկարգութեանց համար խիստ ընտիր է սոյն դեղահատը, եւ ամէն ջղային տկարութեան, ուժաթափութեան եւ տըխրութեան համար. կը ջնջէ եւ անհետ կ'ընէ ամէն տեսակ անչափաւորութեանց հետքերը։ Սրտի եւ երիկամանց վրայ օգտակար ազդեցութիւն մը ունի. արիւնը մաքրելով՝ նորա խանգարեալ վիճակը կը կանոնաւորէ, եւ գրգռելով կենսական գործարանները կը զօրացնէ։ Իւր դեղական մեծ ազդեցութեամբ արտախառնութիւն, կծուութիւն, մաղձային հիւանդութիւններ, ոսկորային մէջ լցուած կաղեր, գլխացաւեր կը վանէ, մարսողութիւնը կը չափաւորէ, եւ մարմինը մաքրելով բոլոր այն աղտեղութիւններէ, որ շատ անգամ զանազան հիւանդութեանց սկզբնապատճառ կ'ըլլան, առողջ ուժեղ եւ բնական դէմքը կզգենու։

ONCUENT HOLLOWAY

ՍՊԵՂԱՆԻ ՀՈԼԼՕՈՒԷԻ

Մորթային հիւանդութիւն եւ վէրք բուժելու մասին ունեցած պալսամական յատկութեանցը ի հաւասարիլ բնաւ ուրիշ դեղ մը հին կամ նոր թունաւոր վէրքեր, ուռեցք, քաղցկեղ (շիրփէնճէ), որոնցմէ եւ ստեանց վէրքեր կամ բոլորովին կ'անցնին եւ կամ կը լաւանան. օգտակար է նա եւ հարբուխի, հազի, սրտի բաբախման, մանաւանդ յօդացաւ (եկլ) բռնած հիւանդութեան. Իւր կազդուրիչ զօրաւոր ազդեցութեամբը խոյ (սըրաճա) հիւանդութեան ապականիչ զօրութիւնը ինչ աստիճան որ ըլլայ՝ կը դիմադրաւէ։

Այս դեղերուն գործածութեան եղանակը նշանակուած է իւրաքանչիւր ափի վրայ, որ կը գտնուի ամէն դեղավաճառներու քով եւ մասնաւորապէս Պաղչէ-Գաբու Թօխանի կողմերը Պ. Գասապեանի դեղարանը, թիւ 7. կը ծախուի։

Աւելի առնել ուզողը կը հրաւիրուի առ հեղինակին տոքթէօռ Հօլլօու, ի Լոնտոն Օքսֆորտ փողոց թիւ 533։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ

Հ. Ս. ԱԼԱՅԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Էսկի-Զապթիյէ ճատտէսի թ. 61։